

اصالت سنجی

مقاله پژوهشی

خلاصه انگلیسی این مقاله با عنوان:
Explaining the concept of urban design
grammar in the pattern of the historical
urban fabric .
در همین شماره به چاپ رسیده است.

شهرسازی ایران، دوره ۶، شماره ۱۰، بهار و تابستان ۱۴۰۲، صفحه ۱۶-۳۲
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۳/۲، تاریخ بررسی اولیه: ۱۴۰۲/۳/۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۱۳، تاریخ
انتشار: ۱۴۰۲/۷/۱

تبیین مفهوم دستور زبان طراحی شهری در الگوی بافت های تاریخی

سارا راشکی*
کارشناسی ارشد رشته طراحی شهری، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر تبریز، تبریز، ایران
اصغر مولایی*
دانشیار طراحی شهری، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر تبریز، تبریز، ایران

چکیده: شهر درون خود مجموعه ای از مشکلات و نیز فرصت ها و امکانات را در کنار هم جای داده است که سیاست های کنونی در استفاده از امکانات درونی آن برای غالب شدن بر مشکلات کافی نبوده است. تهیه سیاست ها و برنامه های طراحی و برنامه ریزی شهری خود در جهت رهنمونی شکل فیزیکی شهر و نحوه دخالت در شهر کفایت نمی کند. با توجه به شرایط حیاتی و ضروری بافت های فرسوده شهری و مشکلاتی که درون شهر وجود دارد، مداخله و دخالت هدفمند در آن ها بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. هدایت کیفیت های محیطی نمود پیچیده ای است که اسناد و چارچوب متداول شهرسازی قادر به انجام آن نمی باشد و نیازمند به ابزاری متفاوت است؛ در این میان، سند چارچوب طراحی شهری یکی از مهمترین اسنادی است که وظیفه آن، هدایت پروژه های طراحی شهری می باشد. این مقاله بازخوانی طراحی شهری را با هدف شناخت مولفه ها، معنای و مفاهیم نهفته در پس کالبد متفاوت طراحی شهری و همچنین بررسی تجارب اسناد طراحی شهری در ایران و جهان مورد بررسی قرار داده است. فراگیری رویکرد زبان شناسی این موقعیت را فراهم می کند که هم تمامیت موضوع مورد مطالعه به طور یکجا در نظر گرفته شود و هم اجزای موضوع، شناسایی شوند و هم ارتباط موجود بین اجزا به روش نظامند بررسی و تحلیل شوند. هدف این مقاله، دستیابی به یک ساختار و فرایند منطقی در تهیه اسناد و دستور زبان طراحی شهری می باشد. در این مقاله ابتدا مفهوم دستور زبان و چگونگی کاربرد مفاهیم زبان شناسی در شهرسازی و تجارب جهانی و ایرانی استفاده از اسناد طراحی شهری مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: دستور زبان، طراحی شهری، اسناد طراحی شهری، فرم شهر.

*sara.rashki1993@gmail.com

۱- مقدمه

می تواند رهبر ما در تهیه طرح های توسعه شهری، ایجاد شهرهای جدید و اصلاح وضع کنونی شهرها باشد. لذا در این پژوهش نمونه هایی از تجربیات داخلی و خارجی مورد بررسی قرار می گیرد. بررسی ها نشان می دهد روش طراحی و توسعه شهرها در طول نیم قرن اخیر به شدت تغییر ماهیت داده است. تا حدود سال ۱۹۶۰، شهرها در همه جای جهان بر پایه قرن ها تجربه ساخته می شدند. زندگی در فضای شهر، بخشی حیاتی از این

وقتی به شهرهای گذشته نگاه می کنیم، حس زنده بودن در این شهرها قابل حس کردن است، این حس مبهم نیست، اما تصویر دقیقی از کیفیت ساختاری خاصی است، که این شهرها دارند چون یک کل بوده و تحت قوانین تمامیت رشد کرده اند. معماری و شهرسازی ایرانی بر اصول ثابتی مبتنی است که شناسایی و بازیابی مثال های آن در دوره معاصر

طور پیوسته و طولانی پیگیری می کند. می توان گفت تا قبل از سال ۲۰۰۰ چارچوب طراحی شهری در انگلستان در سطح برج و باروها، شهرها و بخشها بوده است که به صورت اختیاری تحت عناوین مختلفی به کار رفته است. از سال ۲۰۰۰ به بعد چارچوب طراحی شهری در قالب راهنمای تکمیلی برنامه سازی قرار گرفته اند. این اسناد در پاسخ به سیاستهای مشخص طراحی در سند راهبرد اصلی برنامه توسعه، تهیه و تدوین می شوند (Bonak dar , et al : 2011).

در سال ۲۰۰۴، بر اساس قانون مصوب برنامه ریزی و خرید اجباری در مقیاس منطقه شهری، چارچوب توسعه محلی جایگزین نظام برنامه ریزی دهه ۱۹۹۰ گردید. در نظام جدید، نظام دو سطحی برنامه های ساختاری و برنامه های محلی حذف و چارچوب توسعه محلی Local Framework Development جایگزین آن شد (Hashem zade : 2014).

نظام چارچوب توسعه محلی انگلستان شامل دو گروه اسناد توسعه محلی و مکمل برنامه ریزی می باشد؛ که از این میان اسناد مکمل برنامه ریزی شامل سه سند اصلی (۱) چارچوب طراحی شهری ، (۲) دستور کار توسعه و (۳) طرح جامع سه بعدی است. بنابراین چارچوب طراحی شهری به عنوان یکی از اسناد مکمل و پشتیبان توسعه در نظام چارچوب توسعه محلی و در ساختار جدید برنامه ریزی انگلستان از جایگاه مهمی برخوردار است (Ahmadian & ostadi : 2016).

میزان کارایی اسناد طراحی شهری در افزایش سطح کیفیت زندگی و اثر ناشی از اجرای اسناد را می توان به نکات ذکر شده افزود. به عبارت دیگر پرسش این است که تا چه میزان اسناد طراحی شهری ، که با رویکرد افزایش کیفیت بصری و کالبدی و عملکردی فضاها و مکان های تهیه شده اند، توانسته اند انجام بپذیرند و در افزایش ارتقای کیفی مکان ها اثر گذار باشند (Bonak dar , et al : 2011).

تجربه تهیه اسناد مکمل طراحی و برنامه ریزی و به طور خاص سند چارچوب طراحی

گنجینه تجربه به حساب می آمد (Ahmadian & ostadi : 2016). تا این دهه (۱۹۶۰ میلادی) شهرسازی و طراحی شهری در دو مقیاس شهر و تهیه برنامه برای محوطه های مسکونی، توسط برنامه ریزان شهری و معماران انجام می شد؛ که این نظام در همین دهه از جنبه های گوناگون به نقد جدی کشیده شد. مهمترین مسایلی که در این نقد ها مطرح شد به شرح زیر می باشد:

- فراموش شدن کیفیت محیط زندگی در برنامه های شهرسازی و تأکید بر کمیت ها؛
- عدم انعطاف پذیری برنامه ها
- خلاء جدی بین برنامه های جامع و طراحی معماری

این انتقادات در نهایت دو دستاورد مهم بر جای گذاشت: از یک سو برنامه ساختاری راهبردی بر اساس نگارش سیستمی جایگزین برنامه های جامع شد و از سوی دیگر ضرورت پرداختن به طراحی شهری به عنوان یک فن میان بخشی، به منظور پرداختن به کیفیت محیط و پر کردن خلاء بین برنامه ریزی شهری و طراحی معماری در بین صاحب نظران مطرح شد (Hashem zade : 2014).

در دهه ۱۹۹۰، روند تکاملی طراحی شهری در ابعاد ماهوی به اوج خود رسید. پس از سالها غفلت راهبرد های شهری اندیشمندان، جهت گیری جدیدی را اتخاذ کردند. اینکه امروزه زندگی شهری و احترام به مردم در فضای شهری باید نقشی کلیدی در طراحی شهری و ناحیه های ساختمانی داشته باشد، مورد توافق عموم قرار گرفته است (Ahmadian & ostadi : 2016).

به عبارتی دیگر، طراحی شهری امروزه بیش از گذشته مورد توجه بوده و به عنوان ابزاری برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان مورد استفاده قرار گرفته است. کشور انگلستان در ارتباط با برنامه های توسعه شهری در نظام برنامه ریزی بسیار پیشگام است. این کشور با سابقه طولانی نشان داده است که اصلاحات برنامه ریزی را به

الگوها را می توان رویکردی به " معیار ها " دانست که امکان بهترین بازده را ممکن می کنند. بر این اساس یک الگو ، شاخصه ای بارز و معیاری کامل است که بهینه ترین و کار آمدترین راهکار را در پاسخگویی به نیاز های یک سیستم فراهم می کند. کاربست الگوها در علوم می تواند نگرش هایی برای افزایش کارآمدی موثر در عملکرد بشمار بیایند و در هنگام هر گونه دخالت در ساختار بر کارآمدی اثر گذار باشند. همچنین الگوها را چاره برای یک طراحی مناسب دانست که امکان کارکرد بهینه و مطلوب را در عرصه پاسخگویی فضایی ممکن می کند. بکارگیری الگوها در معماری و شهرسازی به تحقیقات " کریستوفر الکساندر " (Alexander, 1977) و " ایشیکاوا " (Ishikawa , 1977) بر می گردد که به تبیین و تعیین ۲۵۳ الگو در طراحی منجر می شود. بایستی به این نکته اساسی اشاره کرد که اگر در فرایند طراحی فضای شهری یا معماری به الگوها التفات نشود، این طراحی توان آن را ندارد که با کاربران طرح ارتباط برقرار کند. این امر می رساند که الگوها دارای زبانی مشترک در ذات خویش هستند که به مثابه عنصر ارتباطی با انسان در طراحی فضا بشمار می آیند (Mahmoodi Nezhad , et al : 2007).

۲- پیشینه پژوهش

بسیاری از پژوهشگران در زمینه طراحی شهری ، دستور زبان طراحی شهری را مطالعه کرده و کتاب ها و مقالات زیادی در این زمینه نوشته اند که در ادامه به برخی از این منابع اشاره می شود:

_ **ادموند بیکن (۱۹۶۳)** یکی از نخستین تلاش های صورت گرفته در زمینه طراحی شهری را انجام داده است. وی نقشی حقیقی و گستره مداخله طراحی شهری را از برنامه ناحیه ای تا تصویر معمارانه در فرایند برنامه ریزی جامع برای شهر ترسیم کرد (Bacon : 1963).

_ **پاتنر و کارمونا (۱۹۷۷)** در مطالعه ای دیگر ابعاد طراحی در برنامه ریزی را یکی از عرصه های شکل

شهری در ایران بسیار نوین و مربوط به سالهای اخیر می باشد. اولین تجربه توجه به سند چارچوب طراحی شهری در سال ۱۳۸۱ در پژوهشی توسط دکتر کامران ذکاوت بیان شد. پس از آن مهندسان مشاور نقش و پیراوش راهنمایی جهت تهیه سند چارچوب طراحی شهری تحت عنوان جعبه ابزار طراحی شهری ارائه دادند و در آن چارچوب طراحی شهری را به عنوان یک ابزار هدایت و کنترل طراحی شهری معرفی نمودند. بر مبنای این پژوهش، چارچوب طراحی شهری سندی است که وظیفه آن به تصویر در آوردن چگونگی اجرای سیاستهای طراحی اسناد بالادست در مقیاس یک ناحیه خاص می باشد (Golkar : 2007). در نظام برنامه ریزی حال کشور ، به ویژه در طرح های توسعه شهری ، تصویر چندان روشنی از حوزه عمل و فرایند تهیه و امکان پذیری و نیز جایگاه قانونی طراحی شهری وجود ندارد (Bonak dar , et al : 2011). در دهه ی گذشته گرایش به طراحی شهری (دانش هدایت تحولات شهری در جهت ارتقای کیفی) با اقبال فزاینده ای در ایران رو به رو بوده است. طی این دوره به رغم ابهام در جایگاه قانونی و متولی رسمی طراحی شهری در کشور ، دستگاه ها و سازمان های متعددی با عقد قرارداد های گوناگون مسئولیت تهیه انواع پروژه ها را به شرکت های مهندسان مشاور واگذار کردند ، که از آن جمله می توان به تلاش های سازمان های مکسن و شهرسازی ، شرکت های عمران و بهسازی ، سازمان زیبا سازی شهرداری ، شهرداری ها ، سازمان های نوسازی ، شرکت توسعه شهر جدید و... اشاره کرد (Golkar : 2007). اسناد طراحی شهری که بیشتر با هدف مرتب سازی و افزایش کیفیت های بصری و کالبدی تهیه شده اند، نتوانسته اند آن گونه که باید فرصت ها و جنبه های رفتاری و زیبایی شناختی را که به بیان لنگ (2005) هدف طراحی شهری جز آن نیست، همزمان برای شهروندان و بازدید کنندگان شهر به ارمغان آورد. (Bonak dar , et al : 2011).

۳- مبانی نظری

۳-۱- **زبان الگو**: بحث اصلی در زبان الگو آن است که در مواجهه با پیچیدگی، بشر توانسته است طرح هایی به صورت نمونه و سرمشق ارائه کند تا بتواند مسائلی را که پدید می آیند، حل کند. این راه حل ها الگو نامیده شده اند. زبان الگو استدلال می کند که هنوز راه های بیشتری برای انجام کارها وجود دارد که در طول دوران های بی پایان نیاز های پیچیده بشر را ارضا نموده است (Turner : 1997).

۳-۲- **زبان الگوی الکساندر**: چرا انسان ها در طی قرن ها زیستن در کره زمین، تا پیش از روزگار جدید، بناها و شهرهایی پدید آورده اند که هم زیباتر است و هم کارآمدتر؛ بناها و شهرهایی آرام بخش تر و دل نشین و منسجم و هماهنگ با طبیعت، بناها و شهرهایی متناسب با همه ابعاد زندگی و کار و حیات جمعی و فردی انسان؟ چرا در روزگاری که نه معماری به معنای امروزی در کار بود و نه شهرسازی، نه طرح جامع و تفصیلی برای شهر ها تهیه می شد و نه معماران تحصیلات آکادمیک داشتند، چنان مکان های منحصر بفردی پدید می آمد؟ چرا همه تدبیر های انسان امروزی برای ساماندهی و نظام بخشی به وضع معماری و مکان سازی خرد و کلان نتیجه های نامطلوب به بار می آورد؟ کریستوفر الکساندر و همکارانش بیش از دو دهه پژوهش و تجربیات خود را در بررسی محیط انسان ساخت و جستجوی راه حلی برای زیبا ساختن و یا ساختن ساختمان های زیبا صرف کرده اند و هدف اصلی آنها شناختن چيستی عمل طراحی است (Grabow : 1983).

با تاکیدي که الکساندر در روش بی زمان ساختن بر نظم های درونی و یا به عبارتی نیاز های فطری انسان دارد انتظار می رفت که در ارائه الگوهای یک زبان الگویی (معماری، شهری، منطقه ای) به این نظم ها اشاره می کرد و رابطه آنها با الگوهای مطرح می نمود. این کمبودی است که در ارائه انواع راه حل های طراحی

گیری سیاست های طراحی برشمردند. آنان سیاست های طراحی را عامل مهم مداخله مردم در کیفیت محیط زندگی می دانند (Punter & Carmona : 1977).

_ **استفانو بیانکا (۲۰۰۰)** در کتاب "فرم شهری در جهان عرب" اصول و قواعد شکل گیری فرم شهر را با تاکید بر شهر تونس در دوره های گذشته و حال مورد تحقیق و بررسی قرار داده است. وی با جستجوی اصول و قواعد تکرار شونده در بافت های شهری، مساجد، خانه ها، بناهای عمومی و شبکه معابر را در شهرهای اسلامی بویژه تونس مطالعه کرده است (Bianca : 2000).

_ **ژوزه نانو بیرائو (۲۰۱۲)** در کتاب "شهرسازی: طراحی دستور زبان برای طراحان شهری" با استفاده از روش های نرم افزاری به مدلسازی و ارائه الگوی وضع موجود و پیشنهادی بافت های شهری اروپایی پرداخته است (Beirao, Nuno : 2012).

_ **زهرا اهری (۱۳۸۱)** در رساله دکتری و کتاب خود با عنوان دستور زبان شهری شالوده اصفهان، این پژوهش درباره ویژگی های زبانی شالوده شهر (که در حقیقت مکان حیات عمومی شهری می باشد) را در دستور کار خود قرار داده است. تحلیل زبان شناختی، از آنجایی که هر دو جنبه از محتوای معماری و شهرسازی را پوشش می دهد و روش های ایجاد آن را مورد بحث قرار می دهد؛ کاربرد های گسترده ای یافته اند. به عبارت روشن تر این پژوهش اصفهان را در چارچوب روش همزمانی بر اساس منابع موجود و اسناد تاریخی مورد بررسی علمی قرار داده است و مطالعه صرفاً تاریخی، مبنای پژوهش قرار نگرفته است (Ahari : 2003).

_ **مدنی پور (۱۳۸۷)** نیز از نقش و اهمیت طراحی شهری و جایگاه این دانش در تغییر شکل کلی شهرها یاد می کند و معتقد است که اهمیت طراحی شهری همانا در تولید فضاهای شهری و انطباق آنها با شرایط جدید شهر ها ضروری است (Madani pour : 2009).

علت در فرهنگ های گوناگون اشکال مختلفی را پدید می آورد (Rapaport : 1990). چنین نظریه ای در واقع زبان مشترک خلق فضا های شهری بر اساس مفاهیم ، عناصر و قواعدی خاص است که توسط دست اندرکاران حرفه طراحی شهری و جامعه ایرانی قابل درک بوده ، جهت و هماهنگی خاصی را به فعالیت طراحی شهری در آینده خواهد بخشید (Fariadi : 2003). از سویی دیگر چنانچه باید نیاز های آینده شهرها و مردم را هم در نظر بگیریم ، می توان گفت منظور از زبان طراحی شهری ایرانی نه اختراع زبانی کاملاً جدید بر اساس فرهنگ جهانی و نه تکرار عینی معنی ها ، واژگان و قواعد به کار رفته در شکل گیری شهرهای سنتی ایران است. این زبان از مجموعه معانی ، واژگان و قواعد مشترک شکل دهنده به شهر و محلات شهری در سیر زمانی گذشته تا آینده تشکیل می شود (Rahmati : 2020).

۳-۴- سند چارچوب طراحی شهری:

چارچوب طراحی شهری بیانیه ای از محتوای عمومی توسعه است که به صورت کلان و ساختاری چشم انداز توسعه شهر را در زمینه های مختلف عرضه می کند. راهبرد های طراحی شهری به گونه ای نموداری بر بعد جغرافیایی توسعه تاکید دارد و معرف روابط فضایی و مکانی است. راهبرد های ارائه شده در این سند با هدف معرفی روابط فضایی کیفیت های محیطی به چارچوب های توسعه محلی در سطح شهر تهیه می شوند. اما این ابزار به صورت موضوعی برای طرح های زمینه های مختلف نیز مانند زمینه های کالبدی ، زمینه های ادراکی ، سیما و منظر شهری و با زمینه های عملکردی به صورت مستقل یا جامع و متحد قابل تدوین است (Zekavat : 2003). همچنین، چارچوب طراحی شهری سندی برای اعمال سیاست های طرح در محدوده های خاص است. به ویژه در موقعیت هایی که توسعه شهری نیازمند هدایت تغییرات است. چارچوب طراحی شهری، مفاهیم و ایده های طراحی و برنامه ریزی را به صورت

شهری در چند دهه اخیر محسوس بوده است و در این پژوهش تلاش می شود که ماهیت این نیاز های فطری و همچنین سایر نیاز هایی که می توانند ژرف ساختی برای ظهور الگوها و یا رو ساخت ها در شهر قرار گیرند ، شناسایی شده و به عنوان بخشی از ساختار زبان طراحی شهری ایرانی مورد ملاحظه قرار گیرند. در هر حال الگوهای ارائه شده توسط الکساندر زمینه مناسبی را برای تدوین واژگان و قواعد و اسناد دستوری زبان طراحی شهری ایرانی فراهم می آورند (Rahmati : 2020).

۳-۳- زبان طراحی شهری ایرانی: منظور از طراحی شهری ایرانی یک نظریه جامع برای طراحی شهری است که باید از چند خاصیت مهم برخوردار باشد. اول با توجه به پذیرش اهمیت فرهنگ محلی در طراحی شهرها، باید خصوصیات فرهنگی را به عنوان مجموعه سیستم ارزشی که در شکل دهی به شهر تاثیر می گذارد در نظر داشته باشد ، این خاصیت به مفهوم امکان دخالت دادن پدیده های ذهنی در تدوین نظریه انگاشته می شود. دوم، نسبت به تفاوت فرهنگ ها و سیستم ارزشی در جوامع مختلف انعطاف پذیر باشد یعنی امکان استفاده از نظریه برای طراحی متناسب با فرهنگ های خاص که در اینجا فرهنگ ایرانی مد نظر است وجود داشته باشد و سوم، به ارائه قوانین تعمیم پذیر برای هدایت طراحی شهری در فرهنگ های خاص بپردازد (Fariadi : 2003).

زبان طراحی شهری ایرانی یک نظریه طراحی شهری است که بتواند خصوصیات فرهنگی محل یا مکانی خاص را انعکاس دهد. که در آن هر شهر یک ساختار معنایی تصور می شد که ممکن است در سطح ظاهر و کالبد شهر ظاهر نگردد. این ساختار معنایی شامل اهداف ، ارزش ها و هنجار هایی است که در مجموع زمینه فرهنگی سازندگان و ساکنین شهر را تشکیل می دهند. زمینه فرهنگی یا ساختار معنایی در شکل شهری که ساخته می شود تاثیر گذارد به همین

بسیاری از جمله اهرام جیزه می‌باشد. این شهر با تاثیرپذیری بسیار از رود بزرگ نیل در طول دوره‌های مختلف قبل و بعد از اسلام شکل گرفته است. این شهر در دوران قبل از اسلام و در زمان حکومت فراعنه، توسعه مهمی از لحاظ بناهای عمومی به ویژه کاخ‌ها و مقابر داشته است. همچنین در دوران صدر اسلام نیز بناهای عمومی به ویژه بازارها، مساجد، حمام‌ها و کاخ‌های باشکوهی احداث شده است. در زبان الگوی شهرسازی این شهر تاریخی نکات مهم عبارتند از: ۱- بافت شهری قاهره قدیم، دارای دو الگوی غالب می‌باشد. یکی بافت شهری با الگوی شطرنجی نسبتاً منظم و دیگری بافت ارگانیک می‌باشد. ۲- الگوی ارگانیک در نظام توده فضا به ویژه در مجموعه قلعه شیخ صلاح‌الدین و بازار سعید عبده و ... قابل ملاحظه است. بطوریکه بناها در بافتی با فضاهای شهری و معابر غالب مستقیم الخط اما با راستا‌های بسیار متنوع احداث شده‌اند و نیز میدان صلاح‌الدین با پلان دایره‌ای با چهار مسجد در دور میدان، زبان الگوی گوناگونی را ارائه می‌نماید. ۳- اغلب بناها و بافت تاریخی از مصالح سنگ، آجر و کاهگل بوده که منظری با رنگ خاکی و کرم رنگ به نمایش می‌گذارد.

دو بعدی و سه بعدی از طریق طرح‌ها و مدل‌ها و سایر تکنیک‌ها ارائه می‌دهند (Dwtr & Cabe : 2000). چارچوب طراحی شهری هماهنگ کننده سایر اسناد جزئی تر طراحی مانند دستور کارهای توسعه و برنامه جامع طراحی است (Cabe : 2003).

۴- روش تحقیق

این تحقیق، به عنوان یک تحقیق کاربردی - توسعه ای می‌باشد. شیوه انجام تحقیق ترکیبی از شیوه‌های توصیفی و موردی می‌باشد. که پس از طرح کلیات پژوهش، در مطالعات نظری به بررسی پیشینه تحقیق و مطالعه تجربیات جهانی و ایرانی در حوزه دستور زبان طراحی شهری می‌پردازد. این پژوهش به شیوه‌ی کتابخانه و اسنادی انجام می‌شود. در شکل اسنادی و کتابخانه‌ای به گردآوری ابعاد و شاخص‌های حقوقی و با استفاده از داده‌های حاصل از اسناد و مطالعات، پیشینه تجربی و مبانی نظری دستور زبان طراحی شهری پرداخته می‌شود.

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- تجارب جهانی : بافت تاریخی شهر قاهره:

شهر تاریخی قاهره، شهری باستانی و دارای آثار تاریخی

شکل ۱: بافت تاریخی شهر قاهره دو الگوی ارگانیک و شطرنجی در قسمتهای مختلف بافت (<https://googlemap.com>) /

شکل ۲: مجموعه قلعه شیخ صلاح الدین و مساجد و بازارهای پیرامون در بافت تاریخی شهر قاهره با الگوی ارگانیک
(/ <https://googlemap.com>)

شکل ۳: بافت تاریخی شهر قاهره و بناهای تاریخی، مساجد و گنبدهای آن (<https://whc.unesco.org>)

شکل ۴: بافت تاریخی شهر قاهره و بناهای تاریخی، مساجد و گنبدهای آن (<https://whc.unesco.org>)

و برخورداری از ویژگی شهر نظامی و قلعه نظامی و باروی تاریخی که مرز آن در نقشه ماهواره ای زیر قابل مشاهده است. ۳- غلبه رنگ سفید در بسیاری از بافت تاریخی و بناهای بسیاری از بناهای آن که بدلیل اقلیم گرم و تامین آسایش اقلیمی و نیز مصالح بومی منطقه بوده است. ۴- استفاده بسیار از الگوی حیاط مرکزی در بسیاری از بناهای عمومی و خصوصی بدلیل فرهنگی و اقلیمی ۵- استفاده موکد از دروازه در بافت تاریخی تونس که امروزه نیز این دروازه ها به عنوان نشانه ها و نماد هایی در بافت و منظر آن قابل ملاحظه بوده و به عنوان یکی از قواعد زبان طراحی شهری آن محسوب می شود. ۶- استفاده از آرایه های رنگی کاشی کاری در بناهای عمومی و دروازه های آن بویژه در مساجد و فرم هایی همچون قوس معماری عربی در درگاه ها و بازشوها ۷- بافتهای معاصر نیز در انواع الگوی ارگانیک و شطرنجی در دوره های مختلف احداث شده اند. از جمله این بافت ها، بافت شطرنجی در ضلع شرقی بافت تاریخی و دارای معابری عمود بر ساحل دریا و برای بهره مندی از نسیم در تامین آسایش اقلیمی است.

۵-۲- بافت تاریخی شهر تونس: شهر تاریخی تونس (پایتخت کشور تونس)، از همان بدو تأسیس، به عنوان یک پایگاه نظامی مهم بوده است. جغرافیدان معروف عرب، آل یعقوبی نوشته است که در قرن نهم تونس با دیواری از آجر و گل احاطه شده بود به جز سمت دریا که سنگ بود. باب الجزیره، شاید قدیمی ترین دروازه دیوار جنوبی، به جاده جنوبی باز می شد. باب کارتاژنا به کارتاژ احداث شد که تامین مصالح ساختمانی مورد نیاز برای شهر حائز اهمیت بود. باب سوئیکا (باب السقائین) نقشی استراتژیک برای حفظ جاده های بیزرته، بیجا و لی کف داشت. باب منارا (باب ال آرتا) به مدینه و حومه ال هاووا باز شد. در مورد ال باب بهار، دسترسی به برخی از فوندوک هایی که بازرگانان مسیحی در تونس زندگی می کردند، امکان پذیر بود. با توسعه پایتخت تحت حکومت حفصیان، دو حومه نو ظهور بیرون از دیوارها رشد کردند. باب الجزیره در جنوب و باب سوئیکا در شمال. در زبان الگوی شهرسازی این شهر تاریخی نکات مهم عبارتند از: ۱- بافت ارگانیک شهری با شبکه از فضاهای شهری درهم تنیده و فشرده ۲- نزدیکی به دریا

شکل ۵: بافت تاریخی شهر تونس با الگوی ارگانیک و حیاط های مرکزی در بناها (<https://googlemap.com>)

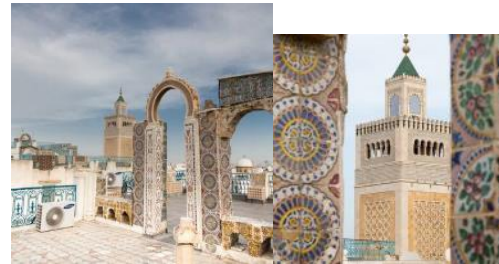

۳-۱-۵- بافت شهری سینا: بیشتر کتاب های تاریخ شهری و فضای شهری، شهر قرون وسطایی سینا و میدان اصلی آن به نام میدان کامپو را بررسی کرده اند. اشپرای ریگن درباره ترکیب کالبدی شهر توضیح مختصر و قابل توجهی دارد. به گفته وی، شهر سیه نا از چند بخش سیاسی تشکیل شده است که هر کدام جایگاه ویژه ای را در مجموعه شهر به خود اختصاص داده اند. هر بخش دارای یک مربع و مرکز کوچک است که همه بر روی یکی از زیباترین مربع های جهان متمرکز شده اند. ورودی های شهر که کاملاً به توپوگرافی زمین وابسته است در میدان مرکزی کامپو تلاقی می کنند، منطقه ای که می توان آن را فضای بیرونی برای کل شهر در نظر گرفت. خیابان های شهر عمدتاً باریک هستند. بنابراین عبور از آنها و رسیدن به منطقه میدان هیجان انگیز است. مغازه ها در امتداد معابر اصلی منظم تر واقع شده اند. این معابر از دروازه های شهر تا میدان مرکزی امتداد دارند و بیشتر تردد شهر بر روی آنهاست. نکته دیگر این است که در بسیاری از شهرهای شمالی ایتالیا، ورودی های میدان عامل تعیین کننده ای در موقعیت برج های حاکم بر فضای میدان است. علاوه بر این، طراحی جزئیات معماری یک ساختمان مهم در میدان به دید ناظر از نقاط مختلف میدان بستگی دارد. این ها در شکل و فضا و در دسترسی ها به میدان کامپو در نظر گرفته شده است. علاوه بر این، سازندگان شهر سینا در مرحله های گوناگون، رابطه بین فرم شهر به عنوان یک کل و فرم ساختمان را به عنوان یک جزء در نظر گرفته اند (Tavasoli : 1994).

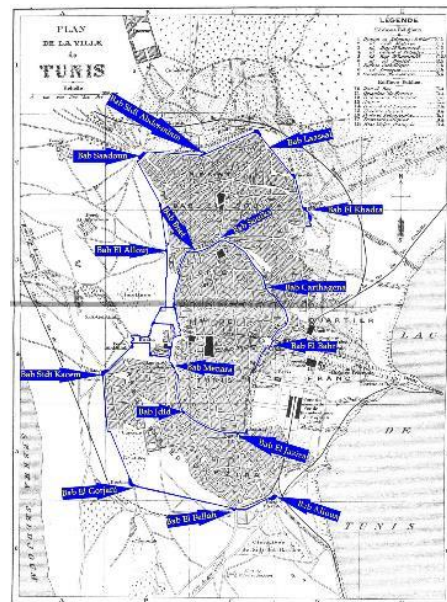
۴-۱-۵- شهر پلیموث: شهر پلیموث بزرگترین شهر منطقه تاراناکا در نیوزیلند است. این شهر در مرکز سواحل غربی جزیره شمالی (یکی از دو جزیره اصلی منطقه نیوزیلند) استقرار یافته است. منطقه ای که امروزه به عنوان پلیموث جدید شناخته می شود دارای پشتوانه های تاریخی متعددی است و محل سکونت

شکل ۶: بافت تاریخی شهر تونس و فضاهای شهری، بناهای عمومی و دروازه های آن (<https://whc.unesco.org/>)

شکل ۷: منظر بناهای عمومی و فضاهای شهری بافت تاریخی تونس و استفاده از آرایه های رنگی کاشیکاری در بناهای عمومی و دروازه های آن بویژه در مساجد و فرمهایی همچون قوس معماری عربی در درگاهها و بازشوها (<https://whc.unesco.org/>)

شکل ۸: بافت تاریخی شهر تونس و دو بخش اولیه و حصیان با الگوی ارگانیک و بارو و دروازه های متعدد (<https://whc.unesco.org/>)

فراهم کرده است؛ و از سوی دیگر، زمینه کنترل و نظارت بر برنامه ها و سیاستهای طراحی را برای مدیران شهری فراهم نموده و این اطمینان به آن ها می دهد که توسعه شهر در چارچوب برنامه های کلان و تدوین چشم انداز (چشم انداز سال 2029 میلادی: پرت شهری قابل زیست در سطح جهانی، سبز، سرزنده، فشرده، با قابلیت ایجاد یک حس مکان منحصر بفرد) انجام می پذیرد (Western Australian Planning Commission: 2013) طراحی شهری شهر پرت سیاستهای طراحی در مقیاس کلان و در دراز مدت را تعیین می نماید و سعی در محلی کردن استراتژی های کلان تعیین شده برای شهر و ایجاد هماهنگی میان برنامه ها و طرح های مختلف دارد. به علاوه سند چارچوب طراحی شهری پرت 2029، برنامه اقدامات اجرایی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی را در جهت دستیابی به خلق یک شهر بزرگ و منحصر به فرد تعیین می نماید. این سند در جهت دستیابی به چشم انداز تعیین شده، با محوریت طراحی در دو عرصه عمومی و خصوصی شهر، سیاستهای کلان و خرد و برنامه اقدامات را تعیین نموده است. ساختار چارچوب طراحی شهری شهر پرت در بخش های اصلی (۱) معرفی نقش و جایگاه سند چارچوب طراحی شهری پرت (۲) چشم انداز پرت 2029، (۳) توصیف شهر پرت، (۴) معرفی و شرح اجزای چارچوب طراحی شهری پرت و (۵) اجرا و پیاده سازی سند و زیر مجموعه های آن ارائه شده است (Western, Australian Planning Commission: 2013).

۵-۱-۶- ریچموند انگلستان: ریچموند در جنوب غرب لندن قرار دارد. این ناحیه دارای آزمایشگاه های معروف، جاذبه های تاریخی و ورزشگاه معروف توییکنهام است. همچنین، وجود فضاهای باز و پارکهای تفریحی زیاد، این محدوده را به یک ناحیه با ویژگی های ممتازی بدل نموده است. معماری مطلوب،

مردم بومی است که از گذشته در این منطقه به زندگی و فعالیت مشغول بوده اند. از منظر توسعه شهری منطقه مرکزی پلیموث جدید از زمان شکل گیری در سال 1863 تاکنون همواره یک مکان شهری سرزنده و فعال بوده است. حفظ و استمرار حیات منطقه مرکزی به دلیل پیوند کامل قدرت و پایداری آن با قدرت ناحیه و منطقه ای که در آن قرار گرفته اهمیت زیادی دارد، چرا که دارای نقش مؤثر و کلیدی به عنوان یک مرکز تجاری، فرهنگی و اجتماعی در ناحیه بزرگ پیرامونی می باشد. منطقه مرکزی کانون اصلی تجارت، کسب و کار، گردشگری، خرده فروشی و سرگرمی و فراغت است. چارچوب طراحی شهری به عنوان زیر بنای برنامه بلند مدت و برنامه ناحیه در کنار سایر سیاستها و استراتژی های مدیریت شهری شهر پلیموث قرار می گیرد (Plymouth New, Council District). ساختار چارچوب طراحی شهری پلیموث در برگیرنده عوامل اصلی از جمله چشم انداز، اصول طراحی شهری، موضوعات و اولویتهای مدیریت شهری و اقدامات (پروژه های اجرایی) می باشد (Ahmadian: 2016).

۵-۱-۵- شهر پرت: شهر پرت مرکز ایالت استرالیای غربی است و با جمعیت ۱۶۵۰۰۰۰ نفر به بزرگترین شهر استرالیای غربی تبدیل شده است این شهر چهارمین شهر بزرگ استرالیا نیز محسوب می شود و فاصله آن تا شهر سیدنی نزدیک به ۳۸۰۰ کیلومتر است. این شهر بزرگ مرکز تمرکز فعالیت های دولتی، کسب و کار و تجارت، آموزشی و فرهنگی غرب استرالیا است و دارای شناسه های شهری نمادین مانند کینگز پارک و رودخانه سوان می باشد. شهر پرت دارای برنامه ها و اسناد طراحی شهری متعدد با عملکرد و اهداف متفاوت بوده است، تهیه یک سند واحد سیاست گذار در طراحی شهری پرت از یک سو فرصتی برای هدایت و کنترل اسناد موجود در یک چارچوب سیاستگذاری واحد بوده و همچنین امکان تفسیر درست سیاستها در چارچوب دستیابی چشم انداز تعیین شده برای شهر را

ای پشتوانه های تولید این سند می باشند. راهبردها در این سند با یک چشم انداز کلی شروع شده، که هدف آنها رساندن شهر به نقطه مطلوب است. اهداف عملیاتی نیز در جهت تحقق چشم انداز، مکانی شده و سیاستهایی در جهت دستیابی به این اهداف تعریف شده است. در حقیقت اجزاء اصلی سند راهبردی محوری را چشم انداز، اهداف عملیاتی و سیاستهای راهبردی تشکیل می دهند (Local, Strategy Core Development Framework, 2009).

۲-۵- تجارب ایرانی : بافت تاریخی یزد:

در میان شهرهای ایران، یزد با معماری سرشار از آثار تاریخی ارزشمند و ویژگی های منحصر به فرد، یکی از شهرهایی است که به قول استاد پیرنیا «هر خرابه اش یک دفتر زیبایی است». مجموعه و باغ دولت آباد. در نظام قدیم شهر، این ساختار نقش ستون فقرات اقتصادی-سیاسی شهر را ایفا می کرد و همراه با بافت مسکنی که به آن متصل و تغذیه می شد، موجودیتی کل نگر و یکپارچه را تشکیل می داد. این ساختار و بافت یکپارچه به ابتدای قرن بیستم باز می گردد. سیستم شهری قدیمی یزد ایجاد شد (Zangi abadi & Movaied far: 2005).

یکی از ویژگی های بافت یزد حفاظت از تمامی معابر، حیاط ها و ساختمان ها در برابر عوامل جوی به ویژه باد است. علاوه بر این روش هایی مانند بادگیر و دایره های نورانی بهترین استفاده را از باد و خورشید می کنند. بافت در این فضاها فشرده و متصل است و خیابانها باریک و نسبتاً طولانی و در یک خط شکسته، خیابانهایی که گاهی مسقف یا تعطیل هستند. همه مناطق شهری در این بافت ها محافظت می شوند تا بتوانند فرد را از گزند باد و آفتاب نجات دهند. خیابان های باریک با دیوارهای بلند با ایجاد سایه در خیابان های فرعی از عابران در برابر نور خورشید محافظت می کنند. علاوه بر این، به دلیل پیچ در پیچ بودن این

همچنین تاریخ غنی این شهر که در سال 1965 بنا نهاده شده است، سبب توجه ویژه به این محدوده گردیده است (Core Strategy, Local Development Framework, 2009). مسایل مهمی در شهر ریچموند وجود دارد که چارچوب توسعه محلی به دنبال پاسخگویی به آنهاست. شهر ریچموند به دنبال دستیابی به شهری پایدار در سطح جهانی است. توجه به جنبه های اجتماعی و نیازهای مردمی و به طور کلی اجتماع مداری، از رویکردهایی است که به واسطه اسناد راهبرد محوری و سیاستهای راهبردی تحقق می یابد. شناسه های محیط زیست، جمعیت، محرومیت ها، سکونت، سلامتی و تندرستی، فرهنگ و آموزش، رفت و آمد، استخدام، مراکز شهری، حمل و نقل، آلودگی هوا و آلودگی صوتی، از موضوعات کلیدی و مورد توجه در تهیه اسناد راهبردی این شهر هستند. بر این اساس چارچوب توسعه محلی ریچموند دارای یک سند محوری است که یکی از اسناد چارچوب توسعه محلی می باشد و برنامه توسعه جدید این ناحیه را شکل می دهد. این سند چارچوب، برنامه ریزی راهبردی برای 15 سال آینده (سال 2024) شهر ریچموند را با در نظر گرفتن سه بخش اصلی چشم انداز این شهر (آینده ای پایدار، حفاظت از شناسه های محلی و برآوردن نیازهای مردم) تعیین می کند.

(Core Strategy, Local Development Framework, 2009). چارچوب توسعه محلی ناحیه ریچموند شامل سند راهبردی محوری، سیاستهای توسعه، تخصیص های مکانی، نقشه های پیشنهادی و اسناد مختلف مکمل برنامه ریزی می باشد. سند محوری شامل سیاستهای راهبردی برای هدایت توسعه آتی شهر است که باید با سیاستهای منطقه ای و ملی انگلستان سازگار و هماهنگ باشد. همچنین، موضوعاتی از جمله نتایج مشورتی در رابطه با مسایل طرح، تحلیل پایداری، مطالعات پشتیبان طرح، برنامه اجتماعی شهر و راهنمای برنامه راهبردی ملی و منطقه

همانند بودن خانه ها در شکل مربع همسانی پنجره های مشبک، بهره گیری از فرم هندسی مکعب و ترکیب حجم ها در ساختار کلی ابیانه نقشی انکار ناپذیر است. این هنر وام دار عرق ریزان روح و جسم معمارانی است که بی نام و نشان موقعیت جغرافیایی و روح زیبا پسند ایرانی را به خوبی درک کرده اند. با افزایش سختی زندگی شهری، ایجاد شرایط مناسب برای حرکات عابر پیاده، مکان های راحت برای انواع فعالیت ای اوقات فراغت در هوای آزاد و انجام رویدادهای عمومی در مناطق شهری به تفریح و بهبود افراد کمک می کند. (Rezan Naqshbandi & Seyed Majid Mofidi: 2022)

۳-۲-۵- بافت قدیم اصفهان: در بررسی ترکیب بافت قدیمی اصفهان و سایر شهرهای گرم و خشک، متوجه می شویم که عامل اقلیم در شکل گیری منطقی بافت و ترکیب معماری این مناطق نقش مهمی دارد. بافت قدیمی منسجم و مرتب اصفهان دارای خیابان های کوچک و پرپیچ و خم در گذشته است که بیشتر آن ها مسقف بوده اند و برخی از آن ها در حال حاضر چنین هستند. به طور کلی دیوارها بلند و قطور، نما و بالای ساختمان ها کاهگلی، سقف ها گنبدی و فضای داخلی خانه ها به سبک حیاط مرکزی است. این روش ساخت و ساز برای محافظت از شهر در برابر آفتاب سوزان، دمای بالا به ویژه تغییرات دمایی در طول روز که تابستان ها گرم و در زمستان سرد است، هوای خشک و نیاز به دفاع در برابر مهاجمان و روابط اقتصادی- اجتماعی به شهر حمله می کرد در این زمینه خاص بوده اند. این عوامل باعث شده بافت قدیمی شهر در دوره های مختلف مرتب باشد، به عنوان مثال اکثر خیابان های محله جویبار، دشت و بو اسحاقیه و سایر محله های قدیمی مسقف هستند. کاهش قرار گرفتن در معرض گرما و آفتاب گرم تابستان، به ویژه ایجاد سایه، نقش مهمی در ترکیب فشرده و بسته مجموعه ها دارد، بنابراین مجموعه در این قسمت از شهر مانند توده

خیابان های فرعی، باد در آنها می وزد و رهگذران با بادهای موسمی کمتر مزاحم می شوند. در یزد همه ساختمان ها به جز حمام دارای حیاط مرکزی هستند، حیاط دارای حوض و باغچه در وسط بنا است و این دو عامل باعث افزایش رطوبت نسبی در آن منطقه و در نتیجه سردتر شدن محیط می شود. علاوه بر این، درهای تمام اتاق ها برای خنک شدن اتاق ها به حیاط باز می شود. داشتن یک حیاط مرکزی نیز راهی برای مقابله با طوفان شن و سرمای زمستان است. کلیات بافت شهری یزد را می توان در این موارد می توان خلاصه کرد:

- بافت شهری بسیار متراکم و فشرده است.
- فضاهای شهری کاملاً محصور است.
- کوچه ها باریک، نامنظم و اغلب پوشیده اند.
- ساختمان ها متصل و بدون فاصله اند.
- نحوه استقرار مجموعه های زیستی بر اساس جهت نور آفتاب و باد هستند.

۲-۲-۵- ابیانه: بدنه روستای ابیانه از اشکال مکعبی بزرگ و کوچک تشکیل شده است که با گل سرخی از خاک بومی نمایان می شود که با حرکت در بستر طبیعی خود از تنوع بصری فوق العاده ای در نوع چیدمان برخوردار است. این روستا دارای بافت فشرده خطی ممتد است که شامل مراکز محله، فضاهای باز داخل محله، گره های ارتباطی و معابر عمومی و نیمه عمومی است. بافت ساختاری خانه های روستایی حلزونی شکل است و مربوط به سه دوره سلجوقی، صفویه و قاجاریه است، حرکت تند و تند کوه ها، خانه ها و باغ ها از شمال به جنوب و بالعکس. در کوچه های پر پیچ و تاب ابیانه هیچ بن بست و وجود ندارد و ساباط ها به جذابیت کوچه ها می افزایند. این پیچ و تاب و چرخش کوچه ها تمهید معماران ابیانه برای شکستن باد و جلوگیری از تاخت و تاز دشمن و دفاع در برابر آنهاست.

نظری طرح را تشکیل می دهند. همچنین، لایه های پنج گانه فرم شهر در این روش عبارتند از: (۱) نظام کاربری زمین، (۲) نظام حرکت و دسترسی، (۳) نظام فرم کالبدی، (۴) نظام استخوانبندی فضاهای همگانی و (۵) نظام منظر شهری در این پروژه سه سطح از عمل برنامه ریزی و طراحی شهری صورت گرفته است و در سه سطح کلان (برنامه راهبردی طراحی شهری)، میانی (چارچوب طراحی شهری) و خرد (طرح جامع سه بعدی) اسنادی تولید شده است (Golkar : 2008).

۶- نتیجه گیری و پیشنهاد

توجه به کیفیت محیط شهری، برنامه ریزی و طراحی محیط با هدف دستیابی به زندگی شهری مطلوب تر و انسانی تر از دستاورد های نظام شهرسازی جهانی در قرن اخیر است. بنابراین، توجه به حوزه سیاستگذاری در طراحی شهری و تمایز قابل شدن بین دو حیطة طراحی شهری سیاستگذار و طراحی شهری طرح ریز، ضرور تهیه یک سند سیاستگذار، هماهنگ کننده و هدایتگر در سطوح مختلف را بیشتر مین ماید، این سند به عنوان یک سند تفسیرگر برنامه ها و سیاستهای بالادست و تحت عنوان چارچوب طراحی شهری می تواند در اختیار مدیران شهری قرار گیرد. از همین رو، در ابتدای این مقاله به توضیح انواع اسناد هدایت و کنترل طراحی شهری و ضرورت تهیه این اسناد در شهرسازی معاصر پرداخته شد. در مجموع، آنچه که از مطالعه این نمونه های موردی می توان دریافت این است که اسناد مکمل طراحی و برنامه ریزی، اسنادی برای هدایت و کنترل طراحی و زمینه سازی برای پرداختن به موضوعات طراحی شهری در مقیاس عرصه های همگانی می باشند. از این میان، سند چارچوب طراحی شهری به عنوان سندی سیاستگذار در مقیاس های متفاوت شهری و بر مبنای ضرورت های محیطی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. بررسی تجارب تهیه این سند از منظر رویه ای نشان می دهد که فرآیند تدوین چارچوب طراحی شهری به طور عام مبتنی بر

های متراکم به نظر می رسد. گذرگاه های سرپوشیده در خیابان های باریک محله های قدیمی و دیوارهای بلند، گذرگاه های خنک در تابستان، گذرگاه های گرم در سرمای زمستان، همچنان در بیشتر ساعات روز به ویژه در بعد از ظهر های گرم تابستان در سایه هستند. . مسائل امنیتی نیز یکی دیگر از عوامل ایجاد چنین معابری بود، از جمله خیابان های باریک و مسقف، عدم امکان عبور سواره نظام و حفظ بافت داخلی شهر از حملات دشمن. در برخی از خیابان ها عرض معبر به قدری کم بود که امکان عبور دو نفر در کنار هم وجود نداشت. نمونه هایی از این گذرها را هنوز می توان به راحتی در محله جویباره و دیگر محله های قدیمی مانند در دشت، ابو اسحاقیه، درب امام و بابا قاسم یافت. در محله جویباره، برخی از خانه ها چندین متر زیر سطح خیابان قرار گرفته اند که باعث ایجاد مشکل در ایجاد شبکه فاضلاب شده است (Waresi : 2005).

۴-۲-۵- تجربه رامشار : شهر رامشار در حاشیه محور زاهدان زابل در فاصله ۳۵ کیلومتری جنوب شهر زابل در استان سیستان و بلوچستان قرار دارد. احداث این شهر بر اساس پیشنهادات برنامه منطقه ای سیستان و مصوبه سال ۱۳۶۹ شورای عالی معماری و شهرسازی آغاز شد. طی یک مرحله برای رامشار برنامه جامع تهیه و در سال ۱۳۷۹ به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رسید. با این وجود از آنجا که در زمان تهیه برنامه مزبور دانش طراحی شهری، به دلیل جوان بودن این رشته، در روند مطالعات، تحلیل و تصمیم گیری حضور نداشته است، در سال ۱۳۸۴ شرکت عمران شهر جدید رامشار، با هدف ارتقاء کیفیت محیط شهری، تهیه برنامه راهبردی طراحی شهری، چارچوب طراحی شهری نواحی ۱ و ۲ شهر و برنامه جامع سه بعدی محور ورودی شهر رامشار را با هدف ارتقاء کیفیت محیطی از طریق کاربرد دانش طراحی شهری در دستور کار خود قرار داده است (Golkar : 2008). الگوی فرآیند برنامه ریزی راهبردی و مدل مکان پایدار دو پایه اصلی

مأموریت های محول شده، نقش های متنوعی به خود می گیرد، که مبتنی بر نیازها و ضرورت های موجود و مسأله طرح شده می باشد.

چند مرحله اصلی چشم انداز سازی، سنجش وضعیت و معرفی، هدف گذاری و سیاستگذاری مکانی و برنامه اقدام می باشد. در بعد محتوایی نیز چارچوب طراحی شهری با توجه به زمینه های متفاوت محیطی و

7- References

Persian References:

- Aahri, Zahra, (2012), Analysis of the grammar of design in Isfahan's urban infrastructure (Urban design language in Isfahan School of Urbanism), doctoral thesis, supervisor Dr. Seyed Mohsen Habibi, University of Tehran, Faculty of Fine Arts.
- Ahmadian Yazdi, Reihaneh, Ostadi, Maryam, (2014), a case study of global and Iranian experiences in preparation of urban design framework document, National Conference on Geography and Architectural Planning and Modern Urbanism.
- Bankdar, Ahmed, Qaraei, Fariba, Barakpour, Nasser, (2013), Comparative study of the position of urban design documents in the planning system of Iran and England, Scientific-Research Journal of Architecture and Urban Planning, No. 8, Volume 4, pp. 147-167.
- Cowan, Robert, (2007), urban design guidance documents: urban design framework, development agenda and three-dimensional urban design master plan, translated by Korosh Golkar and Solmaz Hosseinion, Tehran: Salimi Publications.
- Frayadi, Shahrazad, (2012), compilation of local (Iranian) urban design language in the process of globalization (cities), PhD thesis, University of Tehran, Faculty of Fine Arts, Department of Urban Planning.
- Golkar, Korosh, (2015), urban design toolbox, guide for preparing the framework and three-dimensional comprehensive plan of urban design, Khabarnameh, Ben, pp. 28-33.
- Golkar, Kurush, (2008), urban design in practice; Ramshar's experience: a model for multi-level guidance and control in urban design, Abadi scientific-research quarterly, year 17, number 21, pp. 37-30
- Golkar, Kurush, (2009), policy-making urban design and urban design of operational micro-patterns for developing guidance and control tools in Iran, Safeh Magazine, Art and Architecture Quarterly.
- Hashemzadeh Homayouni, Mehrdad, Mansouri Aramaki, Ameneh, Fasaei, Zahra, (2012), History of Design and History, Yazda Publications.
- Madanipour, Ali, (2009), urban space design: a perspective on a social-spatial process, translated by Farhad Mortezaei, published by Urban Processing and Planning Company.
- Mahmoudinejad, Hadi, Ansari, Mujtaba, Pourjafar, Mohammadreza, Taqvai, Ali Akbar, (2007), the structure of pattern language in urban design and architecture, a survey on the structure of pattern language in the literature of urban planning and traditional architecture, housing and village environment, number 115, pp. 18-33.
- Noufel, Alireza, (2009), urban design guide to improve the quality of urban centers, master's thesis, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University.

- Naqshbandi, Seyedah Rizan, Mofidi Shemirani, Seyed Majid. (2022) Feasibility of creating tourism communication axes between the historical monuments of Sanandaj city with a pedestrian approach, Iran's urban planning, No.5. pp.23-43.
- Rahmati, Manijeh, (2018), The language of patterns in Iranian urban design (case example: Nayin city), National Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Planning.
- Razavi, Hamed, (2016), using design-based planning tools to improve the functional quality of public spaces, master's thesis, Department of Urban Planning, Tarbiat Modares University.
- Turner, Tom, (1997), A city like a vision, translated by Farshad Nourian, Tehran: Processing and Planning Publications.
- Warsi, Hamidreza, (2013), an analysis of the historical context of Isfahan, Isfahan Culture Quarterly, No. 27 and 28.
- Zakavot, Kamran, (2003), urban design and content emphasis in guidance system, Urban Management Quarterly, No. 9, pp. 28-43.

Latin References:

- Alexander, Christopher, (1977), A Pattern Language, New York: Oxford University Press
- Bacon, E. (1963). Urban Design as a Force in Comprehensive Planning, Journal of the American Planning Association.
- Beira, Jose Nuno, (2012), City Maker Designing Grammars for Urban Design.
- Bianca, Stefano, (2000), Urban form in the Arab world PAST AND PRESENT.
- Cabe, (2003), The Councilor's Guide to Urban Design, London.
- Core Strategy, Local Development Framework, (2009).
- DETR & CABE, (2000), By Design, Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, London.
- Grabow, Stephen. Alexander, Christopher. (1983), The search for a New Paradigm in Architecture, Oriel Press.
- New Plymouth District Council, (2013), New Plymouth Central Area/Urban Design Framework Plymouth.
- Punter, J. Carmona, M. (1997). The Design Dimension of Planning, Theory, Content and Best Practice for Design Policies. London: Taylor & Francis, 1997.
- Rapaport, Amos, (1990), cultural origin of biological complexes, translated by Razia Rezazadeh, University of Science and Technology.
- Western Australian Planning Commission, (2010), An Urban Design Framework (A Vision for Perth 2029), Perth.
- Western Australian Planning Commission, (2010), Capital City Planning Framework (A Vision for Perth 2029), Perth.

نحوه ارجاع به این مقاله:

راشکی، سارا، مولایی، اصغر. (۱۴۰۲). تبیین مفهوم دستور زبان طراحی شهری در الگوی بافت های تاریخی، شهرسازی ایران، ۶ (۱۰)، ۱۶-۳۲.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Iranian Urbanism Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

URL: <https://www.shahrsaziiran.com/1402-6-10-article2/>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27170918.1402.6.10.2.1>